

УДК 368.07:330.3(477)

К.А. Шматко

кандидат економічних наук, доцент

Н.В. Нестеренко

Запорізька державна інженерна академія

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Розширення самостійності товаровиробників, формування ринкової інфраструктури, договірних відносин, різке звуження сфери державного впливу на розвиток процесів виробництва і розподілу матеріальних благ потребують нових підходів до використання фінансово-кредитного механізму в управлінні економікою. Особливого значення у зв'язку з цим набувають питання страхування, що враховує інтереси суверенних суб'єктів держави і спрямоване на створення для них рівних умов для переходу до ринкових відносин.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, економіка, конкуренція, кризові умови, перестраховування, страховий договір.

I. Вступ

Актуальність вивчення страхового ринку зумовлена стабільним зростанням останніми роками в Україні попиту на страхові послуги, що пояснюється його впливом на соціально-економічну стабільність суспільства і належністю до кола чинників, які безпосередньо визначають рівень економічної безпеки країни. Український страховий ринок перебуває на шляху поступового інтегрування у світовий, що підтверджується вступом України до СОТ. Тому важливо оцінити місце вітчизняного страхового ринку в економіці держави.

На сьогодні питання проблем розвитку страхової діяльності в Україні висвітлені багатьма вітчизняними авторами. Зокрема, тенденції функціонування цього сектора економіки вивчають такі вітчизняні автори, як Н. Внукова, О. Філонюк, М. Бабенко, Б. Грозовський, О. Шойхеденко, Я. Мейзнер, які аналізують наслідки фінансової кризи для страхової галузі. Проте дотепер відсутня загальнодержавна програма, яка б передбачала послідовність дій щодо виходу страхового ринку з кризи, вдосконалення механізму регулювання галузі.

II. Постановка завдання

Мета статті – узагальнити основні тенденції функціонування страхових компаній на вітчизняному страховому ринку в кризових умовах та визначити перспективи розвитку страхового ринку України на короткострокову перспективу.

III. Результати

Ринок страхових послуг залишається найбільш капіталізованим серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на

31.03.2011 р. становила 453, у тому числі СК "Life" – 66 компаній, СК "non-Life" – 387 компаній (станом на 31.03.2010 р. – 444 компанії, у тому числі СК "Life" – 70 компаній, СК "non-Life" – 374 компанії). У I кварталі 2011 р. на ринку страхування відбулося незначне "пожвавлення", при цьому показники ще не досягли докризових значень. Порівняно з I кварталом 2010 р. на 1395,2 млн грн (29,7%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 315,9 млн грн (11,5%). Основним фактором зростання валових страхових премій, порівняно з I кварталом 2010 р., стало збільшення обсягу внутрішнього перестраховування на 1079,3 млн грн (55,4%). Разом із цим, відстежується тенденція зменшення питомої ваги чистих страхових премій у валових страхових преміях протягом останніх періодів: I квартал 2008 р. – 69,3%; I квартал 2009 р. – 67,3%; I квартал 2010 р. – 58,5%; I квартал 2011 р. – 50,3%. Основними змінами за видами страхування, що вплинули на це, є зростання чистих страхових премій з таких видів страхування, як: страхування життя (збільшення чистих страхових премій на 84,6 млн грн (51,4%)); страхування фінансових ризиків (збільшення чистих страхових премій на 60,4 млн грн (39,8%)); медичне страхування (збільшення чистих страхових премій на 47,3 млн грн (19,6%)). За I квартал 2011 р. відстежується тенденція зростання деяких показників страхової діяльності. Так, при зростанні на 11,5% обсягів чистих страхових премій, на 21,1% зросли обсяги сформованих страхових резервів. На 12,6% зріс обсяг активів, визначених законодавством для надання коштів страхових резервів. Порівняно з I кварталом 2010 р. на 8,3% зменшилися валові страхові виплати/відшкодування, обсяг

чистих страхових виплат зменшився на 8,6%. На зменшення чистих страхових виплат, насамперед, вплинули такі зміни: на 56,7 млн грн (8,7%) зменшилися чисті страхові виплати з автостраховання (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка"); на 79,6 млн грн (28,5%) зменшилися виплати зі страхування фінансових ризиків; на 27,9 млн грн (85,4%) зменшилися виплати зі страхування кредитів.

До основних показників діяльності страхового ринку належать:

- кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду;
- страхова діяльність;
- перестраховання;
- страхові резерви [1].

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка подані в табл. 1.

Таблиця 1

Основні показники діяльності страхового ринку та його динаміка

	Одиниці виміру	На 31.03.2010 р.	На 31.03.2011р.	Зміни 31.03.2011/31.03.2010	
				Сума, млн грн	Питома вага, %
Кількість договорів страхування, укладених протягом звітного періоду					
Кількість договорів, крім договорів з обов'язкового страхування від нещасних випадків на транспорті, у тому числі:	тис. од.	5253,2	5562,5	309,3	5,9
– зі страховальниками – фізичними особами	тис. од.	4575,7	4753,4	177,7	3,9
Кількість договорів з обов'язкового особистого страхування від нещасних випадків на транспорті	тис. од.	118458,8	135532,8	17074	14,4
Страхова діяльність					
Валові страхові премії	млн грн	4697,7	6092,9	1395,2	29,7
Валові страхові виплати	млн грн	1255,8	1152,0	-103,8	-8,3
Рівень валових виплат	%	26,7	18,9	–	–
Рівень чистих виплат	%	45	36,9	–	–
Перестраховання					
Сплачено на перестраховання	млн грн	2263,6	3381,0	1117,4	49,4
Виплати, компенсовані перестраховиками	млн грн	55,7	88,8	33,2	59,6
Отримані страхові премії від перестраховальників – нерезидентів	млн грн	29,1	113,3	84,2	289,3
Виплати, компенсовані перестраховальникам – нерезидентам	млн грн	236,6	172,9	-63,7	-26,9
Страхові резерви					
Обіг сформованих страхових резервів:	млн грн	9428,9	11421,4	1992,5	21,1
– резерви зі страхування життя;	млн грн	1847,1	2288,9	441,8	23,9
– технічні резерви	млн грн	7581,9	9132,5	1550,6	20,5

Кількість страхових компаній (СК) станом на 31.03.2011 р. становила 453, з яких 66 СК зі страхування життя (СК "Life") та 387 СК, що здійснювали види страхування інші, ніж страхування життя (СК "non-Life").

Це означає, що загальна кількість страхових компаній в Україні за рік збільшилась на 9. З цих даних можна зробити висновок, що страхова діяльність досі є актуальною та набуває подальшого розвитку (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Кількість страхових компаній у період 31.03.2010 р. – 31.03.2011 р.

Кількість страхових компаній	На кінець кварталу	
	31.03.2010 р.	31.03.2011 р.
Загальна кількість	444	453
у т. ч. СК "non-Life"	374	387
у т. ч. СК "Life"	70	66

Що стосується сьогодення у страховій діяльності, то видно, що страховий ринок досить швидко розвивається, але чи буде спостерігатися тенденція до зростання у 2012 році? Деякі експерти стверджують, що 2012 р. буде роком справжнього відновлення і перетворення страхового ринку, який,

можливо, навіть за показниками зрівняється з докризовим роком. Однак чи здійсниться це?

По-перше, відсутня основна передумова для піднесення ринку – попит клієнтів. Страховальники мають величезні сумніви щодо страхових компаній. Крім того, реаль-

ний попит досить низький, і більшість покупців страхових послуг, у яких договори страхування вже призупинили свою дію через закінчення терміну страхування, серйозно думають про те, щоб не продовжувати їх дію надалі. Така сама ситуація з позичальниками банків, які, погасивши кредит, у подальшому продовженні страхування свого майна не бачать сенсу. Варто пам'ятати також про те, що Україна тісно пов'язана з явищами у світовій економіці. І наступна хвиля рецесії, особливо в "євросоюзному" регіоні, при виправданні цього сценарію може досить сильно зачепити нашу країну. Тому не виключено, що динаміка страхового ринку в цьому році буде на рівні 2010–2011 рр., а піднесення, якщо і буде, то незначним, на рівні 5–15%.

По-друге, наміри Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України щодо скорочення страхового ринку, метою яких було позбутися "поганих" страхових компаній і дати можливість працювати тільки "хорошим", так і не реалізувалися. Є підозри, що і в майбутньому кількість "поганих" компаній на ринку значно не зменшиться. Хіба що буде наявний незначний відплив тих страховиків, які вирішать згорнути свою діяльність самостійно, а також тих, які просто не зможуть працювати за умовами нового Податкового кодексу.

По-третє, автострахування, напевно, так і залишиться основним видом, на який будуть робити ставку страховики, оскільки воно дає страховим компаніям велику частку премій і відмовитися від цього – рівноцінно втраті своєї страхової діяльності. Особливо це стосується ОСАГО, яке після підвищення ціни стало для більшості компаній головним видом страхування. Якраз ОСАГО у 2012 р. стане виходити на перший план. Інша справа, як це все позначиться на збитковості і платоспроможності страховиків? Слід урахувати, що значна частка автострахування (40–50% і більше) в портфелі страховика – це великий ризик можливої дестабілізації роботи самої компанії, який може в поєднанні з неадекватною тарифною політикою довести страховика, навіть найбільшого і стабільного, до банкрутства [2].

По-четверте, деякі страхові компанії, які так і не змогли впоратися зі зменшенням страхових платежів, скороченням резервів і зростанням обсягів страхових відшкодувань, змушені будуть приєднатися до більш сильних і стабільних страхових компаній або будуть продані. Напевно, продовжиться тренд концентрації ринку, який призведе до того, що переважна частина ринку буде належати найбільшим 20–30 страховим компаніям.

По-п'яте, через те, що у 2011 р. спостерігалось певне затишшя в динаміці страхових

тарифів, не виключено, що цього року страхові тарифи перегляне більшість учасників ринку. Що стосується КАСКО, то тут обстановка багато в чому буде залежати від динаміки кредитного та автомобільного ринків, а ще й від збитковості страхування. Тому, якщо збільшення вартості і не виявиться повсюдним, то в деяких страховиків тенденція до цього все одно може бути наявною, імовірно, на 10–20% [5].

ЛСОУ виділяє такі основні пріоритети у галузі розвитку страхового сектора до 2015 р.:

1. Забезпечення оновлення та вдосконалення приватного й соціального страхового захисту громадян та підприємців шляхом створення конкурентного, ефективного ринку з олігопольною структурою, розширення кількості добровільних видів страхування, розширення страхового поля, зокрема досягнення як мінімум таких показників:

- 98% охоплення страхуванням цивільної відповідальності;
- 15–20% охоплення КАСКО;
- 50% охоплення страхування житла;
- 33% охоплення страхування нерухомості з базовим покриттям від стихійного лиха;
- щонайменше п'ять видів фермерського страхування та страхування врожаїв;
- щонайменше 30 різних видів покриття професійної відповідальності та страхових гарантій;
- щонайменше 20% покриття приватними пенсійними схемами;
- щонайменше 10% охоплення приватним медичним страхуванням.

2. Адаптація українського страхового сектора до світових вимог фінансового регулювання й нагляду. Для цього необхідно:

- розробити регулярно оновлюваний Закон "Про страхування" та його юридичну основу – щонайменше 10 різноманітних нормативно-правових актів зі звітування, обліку, захисту споживачів;
- забезпечити умови співпраці з найбільшими європейськими та світовими міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, ОЕСР, МВФ, Світовий банк, узгодження діяльності, створення мережі, а пізніше – інтеграцію різних страхових компаній (фінансових конгломератів) та клієнтів, а також їх ефективних і дієвих органів нагляду.

Основна мета цих заходів – створення українського страхового сектора, який стане рушійною силою розвитку української економіки, буде конкурентним на світовому ринку, створюватиме стабільні й бажані робочі місця для українців, а також стане безпечним об'єктом інвестицій для внутрішніх і закордонних інвесторів з високим рейтингом.

IV. Висновки

З проведеного дослідження випливає, що негативний тренд, який спостерігається зараз в українській економіці, призведе до реструктуризації страхового ринку. Страховий ринок завдяки майбутній імовірній концентрації отримає новий поштовх для розвитку, що дасть йому змогу посісти чільне місце в економіці держави.

Однією з необхідних передумов виходу з кризового стану та подальшого розвитку страхового ринку України є відновлення довіри до страхової галузі. Для цього потрібно більш широко інформувати населення про економічну діяльність страхування, про стан страхового ринку і державний контроль за його діяльністю, а також упроваджувати нові привабливі для населення види фінансових послуг [4]. Важливо активізувати роль держави та її органів у зміцненні страхового ринку України та привести вітчизняний страховий ринок у відповідність зі світовими стандартами.

Основними напрямками подальших наукових досліджень у сфері проблем розвитку вітчизняного страхового ринку, вважаємо,

мають стати питання вдосконалення механізмів регулювання страхового ринку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях, а також питання антикризового управління у страхових компаніях.

Список використаної літератури

1. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик, 2000. – 510 с.
2. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. № 18.
3. Положення про порядок формування та розміщення страхових резервів по видах страхування, відмінних від страхування життя”. Міністерство юстиції України від 17.06.1997 р. № 221/2025.
4. Приказюк Н.В. Державне регулювання страхового ринку України: тенденції та перспективи розвитку / Н.В. Приказюк // Фінанси України. – 2010. – № 7. – С. 101–108.
5. Ткаченко Н.В. Ризики діяльності страхових компаній: теоретичний аспект / Н.В. Ткаченко // Фінанси України. – 2009. – № 6. – С. 104–121.

Стаття надійшла до редакції 24 січня 2012 р.

Шматко Е.А., Нестеренко Н.В. Страховой рынок Украины в современных условиях

Расширение самостоятельности товаропроизводителей, формирование рыночной инфраструктуры, договорных отношений, резкое сужение сферы государственного воздействия на развитие процессов производства и распределения материальных благ требуют новых подходов к использованию финансово-кредитного механизма в управлении экономикой. Особое значение в этой связи приобретают вопросы страхования, учитывающего интересы суверенных субъектов государства и направленного на создание им равных условий для перехода к рыночным отношениям.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, экономика, конкуренция, кризисные условия, перестрахование, страховой договор.

Shmatko E., Nesterenko N. Insurance market of Ukraine in modern terms

Greater independence of commodity producers, the formation of market infrastructure, contractual arrangements, a sharp narrowing of the sphere of state influence on the development of processes for production and distribution of wealth require new approaches to financial and credit mechanism in managing the economy. Of particular importance in this context, issues of security, taking into account the interests of the sovereign entities of the state and aimed at the creation of equal conditions for the transition to market relations.

Key words: insurance, the insurance market, the economy, competition, crisis conditions, insurance contract.